

— مدخل فقه —

— — —

أثر

خامد عبد الستار

عن أعضاء جمعية المجله

استانبول

معارف نظارت جلیله سنک رخصتیه

باب عالی جوارنده ابوالسعود جاده سند (۷۲) نومرولی

محمود بک مطبعه سند طبع اولشدر

۱۲۹۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بدایه جد و ثنا اول امر عدل و حق و حاکم مطلق درگاه اقدس
و بارگاه مقدس الوهیتنه ^{۱۰}جدیر و سزادر که معشر بشری اکمل
مخلوقات اولی تکریمیه سرافراز و سعادت دارینی متکفل قوانین
الهیة سنه مظهریتله حائز امتیاز بیورمشدر .

و صلوات صلوات متواصلات اول مصدر عیون المذاهب و البصائر
و مفتاح باب الكنز و الجواهر اولان مفخر موجودات علیه اکمل
التحیات افندمرك روضه مطهره لرینه احق و احراردر که بدایع
احکام شرایعی تبلیغ ایله امت احدیه لرینی مظهر نور الهدایه
و متوج تاج صدر الشریعه بیورمشدر .

و نوال ترضیه متوالیه اول آل و اصحابنه اهدا اولنور که وساطت
نشر و روایتلریله درر غرر احکام اصول و فروعی طرازیده
آخر الزمان بیورمشدر .

بعد ذافنون متداولیه ممارستی اولان ذوات فضائل سماته خفی
اولمدیغی وجه اوزره علوم مدونه دن هر علمك حسن تعلیم
و تعلمنه مدار اولور و طالبك بصر بصیرتنی آچار بعض

معلومات اولیه اولوب معلومات مذ کوره کتب اسلافده مقدمه
عنوانیله بسط و بیان اولنه کلمش ایسه ده مؤخرأ بعض فنونک
کیفیت تأسیس و تدویننه و تعیین مبادی و مسائله دائر معلومات
اولیه مذ کوره ایروجه جمع و ترتیب اولنه رق مدخل نامیه
رساله لر تألیف اولمق چغیری دخی آچیلشدر .

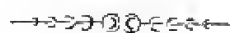
وفن جلیل فقه ایسه بر بحر بی پایان اولدیغندن فن مذ کوره دائر
تألیف اولنان کتب فقهیدن هربری بر چوق کتابله و اول کتابله
دخی مختلف عنوانلر ایله بر چوق ابواب و فصوله تقسیم اولنه
کیشدر .

شویله که بر جنسدن اولان مسائل بر کتابه جمع اولمغله برابر
بولردن شروطه دائر اولان مسائل شروطه عنوانیله وارکانه متعلق
اولان مسائل ارکان عنوانیله و سائر مسائل دخی برر نام و عنوان
مخصوص ایله کتب و تحریر اولمشدر .

مسائل متنوعه مذ کوره دن نه کبی احکام فقهیه استفاده اولنه جغی
واحکام مستفاده امر آخرته می یوخسه امر معاشه می متعلقدر . اول
امرده بورالری طالبک اجالا معلومی اولمق ایچون قبل الشروع
انواع مسائل فقهیه وانک اجزاسندن بولنان احکام شرعیه
عملیه بر کوزلجه شرح و ایضاح اولنه رق و بوکا فقهک مبادی
و استمدادی و فقهه متعلق ده بعض معلومات اولیه علاوه قلندر رق
مستقل بر رساله جمع و ترتیب اولندیغنی حالده فائدندن خالی
اولیه جغی چوقدنبرو وارد خاطر اوله بور ایدیسه ده بو بایده

بضاعة حاجز نيك قتلندن وروز مره ظهوره کلان مشاغلک
 حیلولندن ناشی اثر مذکور بو آنه قدر حیر حصوله
 کلمه مامشدر .

بوکره اریکه پیرای خلافت و محیی ملک وملت اولان پادشاه
 مهار فیروز و شهریار عدالتکستر السلطان ابن السلطان
 الغازی عبدالحمیدخان ثانی افندمز حضر تلرینک تحت حمایت فیض
 منقبت همایونلرنده اوله رقی مجدداً تأسیس و کشاد بیورلمش اولان
 مکتب حقوقده من غیر لیاقة مجله تدریسنه مأمور یتم اثناسنده
 مجله ایله برابر مدخل فقه تدریسی خصوصی علاوه مأموریت
 بیورلمش اولدیغندن الامر فوق الادب حکمنجه شو وسیله ایله
 بو آوان (سعد) اقترانده اوله بر رساله نک جمع و تألیفنه
 مباشرت اولندرق عند تیسر ختادهما (مدخل فقه) اسمیله توسیم
 اولندی .
 وبالله التوفیق و بد از مة التحقیق

اشبو رساله بر مقدمه ایله ایکی باب و بر خاتمه یی شاملدر

مقدمه

اوج مقالیدی حاویدر

﴿ مقاله ۱ اولی ﴾

مدخل فقیهک تعریفی حقنددر

(مدخل فقه) علم فقهیه شروعده دخلی اولان شیر دیمک اوله رق و سائل فقه ایله مبادی فقهیدن عبارتدر که بونلردن هر بری بر وجه اتی برر بایده بیان اولنه جقدر .

﴿ مقاله ۲ ثانیه ﴾

تدوین فقهه احتیاجی بیان حقنددر

صدر اولده بولنان اصحاب کرام ذوی الاحترام (رضوان الله تعالی علیهم اجمعین) حضراتی شرف صحبت نبی مفخر الانام (علیه اکمل التحیات والسلام) برکاتیلله احکام فقهیه یی بالذات مشکاة صدر نبوتدن اخذ و یاخود بالذات صدر سعادتدن اخذ ایدن اکابر اصحابدن تلقی بیورملر یله اصحاب مشار الیههم تدوین فقهیدن مستغنی بولندقلری کبی صدر ثانیده بولنان تابعین کرام (رضوان الله تعالی علیهم اجمعین) حضراتی دخی قرب عهددن و باینلرنده

وقوعات واختلافك قلت وندر تندن و نادراً اختلاف وقوعنده
اول عصر معدلتحصرد ه موجود بولنان بقیه کبار اصحاب
فقاہت نصا بدن حل مشکلاتک امکاندن ناشی اوائل صدر ثانیده دخی
وضع وتدوین فقہه احتیاج کورلیه رک صدرأ عن صدر تلق
علم شرایع واحکام ایله اکتفا بیوررلر ایدی .

وقتا که دائره جلیله اسلام کسب وسعت ایدرک بین الناس
وقوعات وحوادثک تکرری و بغضاً دخی فتن واختلافک ظہوری
ایله کرکی کبی وضع وتدوین علم شرایع واحکامه احتیاج
کورلمش اولمغین اولوقت موجود بولنان کبار فقہا وضع وتدوین
علم شرایع واحکامه مباشرت واولبایدہ صرف ماحصل قدرت
بیوردیلر .

انجق مکلف اولان انسانک هر عملی ایچون کندویه مخصوص
دلیله مستند بر حکم شرعی اولدیغندن ودار تکلیف دائم اولدیچه
وقوعات وحوادثک کثرت وعدم انقطاعندن ناشی جزوی اوله رق
بونلرک احکامی ضبط اولنه میه جغندن فقہاء کلیت وجهه اوزره
حوادث ووقوعاتک احکامی ضبط ایچون موضوعلری مکلفینک
افعالندن و محموللری احکام شرعیه عملیه دن عبارت بر طاقم قضایای
کلیه وضع وترتیب بیورده رق اسمنه (فقہ) تسمیه ایتدیلر .

مثلا معدومی بیع باطلدر . قضیه سی بر قضیه فقہیه اولوب بونک
موضوعی اولان بیع افعال مکلفیندن بر فعل و محمولی اولان

بطلان احکام شرعیه دن بر حکمدر . و حکم مذکور محکمه مبرهن
بر دلیل شرعی به مستنددر

ایشته شو قضیه فقهیة ایله هر بایع مکافدن صادر اولان بیع معدومک
حکمی ضبط و بیان اولمشدر . شو قدر وار که قضایای فقهیة نک
کلیتی قواعد منطقیه نک کلیتی کبی دکدر . چونکه قضایای
فقهیة نک ینه قبل شرعدن بیان اولمش بعض مستثنیاتی وارد
از جمله ذکر اولنان قضیه دن سلم واستصناع کبی بعض افرادی
استثنا قلمشدر .

فقه ذکر اولنان قضایا و مسائل شرعیة به اطلاق اولندیغی کبی
قضایای مذکورده بی علم و ادرا که دخی اطلاق اولنور .
تدکیم مجله احکام عدلیه نک برنجی ماده سنده فقه بووجه
اوزره علم و ادراک ایله تعریف اولمشدر .

﴿ مقاله * ناله ﴾

علمك تقسیمی حقنده در

علم ادراکدن عبارت اولوب حقیقه واحد اولدیغی حالده
معلومات متنوعه به تعلقی حسیله هر درلو تقسیمی قابلدر . تدکیم
کتب و رسائلده علم جهات مختلفه اعتبار یله اقسام کثیره به تقسیم
اولمشدر .

انجق تقسيم آتی مقامه اوفق کورلمش اولمغين بورسئالده علمك
اول وجهله تقسیمی اختیار قلتمشدر .

شویله که علم ایکی نوع اولوب بری النهیاته و دیگرى شرعیاته
تعلق ایدر . النهیات تعلیم و تدریس ایله معلوم اولدیغی کبی عقل
ایله دخی ادراک اولنه بیلور .

اما شرعیات انجق شارعك بیانله معلوم اولور . و بوجهته
شرعیاته تعلق ایدن علومك تعلیم و تدریسه احتیاجی ده
زیاده در .

— باب اول —

وسائل حقنده اولوب اویج فصلی حاویدر

فصل اول

وسائلی تعیین حقنده در

كرك فقه و كرك فقهك مأخذی اولان ككتاب و سنت لسان عذب
البیان عربی اوزره مؤسس بولندیغی جهته بونلك دقایق
و حقایقنه و اصل اولق بهممه حال لسان مذکورى و انك اصول
و قواعدینى مبین اولان فنون عربیه یی تحصیله متوقفدر
و بوجهته علوم عربیه علوم شرعیه یه وسیله و آلتدر

و اگرچه علوم شرعیه نك برمقداری لسان اخره نقل و ترجمه

اولنمش ايسه ده بو مقدار ايله (علوم شرعيه) علوم عربييه
احتياجدين قورتيله مامشدر .

بناء عليه بر كيمسه علوم شرعيه نك دقايق و حقايقنه و اصل اولمق
ايستر ايسه اول و مسائل قبيلىندن اولان فنون ادبيه عربييه
تحصيل ايتليدر . و فقط لزومندن زياده ادبياتله اشتغال ايدورده
اصل مقصد اقصى اولان شرعياتي تحصيلدن محروم قالماليدير .

﴿ فصل ثانی ﴾

وسائلك تعريف و تقسيمى حقنده

(علم ادب) بر طاقم امور و مسائلى بيلمكدر كه انسان امور و مسائل
مذكوره يه وقوف و اطلاع ايله لفظ و خط جهتلرندن تراكيب
عربييه ده وقوعه كله بيله جك انواع خلل و خطاادن احترازه
مقتدر اولور .

وقتك ابن كمالى جودت پاشانك بوكره موقع انتشاره قونيلان
بلاغت عثمانيه نام كتابنك ديباجه سنده بيان بيورلديغى وجهله
علوم ادبيه عربييه اون ايكي فن اولوب فنون مذكوره نك سكزي
اصول و دردى فروعدر .

(اصول ثمانية) لغت , صرف , اشتقاق , نحو , معانى , بيان
عروض , قافيه فنلريد .

(فروع اربعة) خط عربى , قرض شعر , انشاء نثر , محاضرات
فنلريد .

﴿ فصل ثالث ﴾

علوم شرعیہ نك فنون مذکورہ یہ جہت تعلقلرینی بیان حقندہ در

لسان مذکور اوزرہ مؤسس و موضوع اولان علوم شرعیہ دہ واقع مفردات عربیہ نك جواهر و مواد حروفی اعتباریلہ معنالرینی فہمدہ فن لغتہ . و صور و ہیئات مطردہ سی اعتباریلہ معنالرینی فہمدہ فن صرفہ . و اصالت و فرعیت جہتلریلہ یکدیگرہ انتسابلرینی فہمدہ فن اشتقاقہ احتیاجز واردر .

ہلہ علوم شرعیہ بی تحصیلدہ فن نحوہ اولان احتیاجز جملہ دن اہمدر . ز یرا معلومدر کہ اعرابك اختلافیلہ تراکیب عربیہ نك معنالرینی دخی مختلف اولور .

از جملہ (ما احسن زید) ترکیبندہ زید رفع ایلہ قرائت اولندقدہ ترکیب مذکور زیددن حسنك نفیئی افادہ ایدر . و نصب ایلہ قرائت اولندقدہ زیدك حسنددن تعجبی افادہ ایدر . و کسر ایلہ قرائت اولندقدہ زیددہ احسن اولان شیئك تعیینندن استفہامی افادہ ایدر . مرویدر کہ بر کیمسہ قاضی ابو عبیدك حضورندہ برندن برمال دعوی ایتمی اوزرینہ قاضی مومی الیہ اصول مشروعدہ سی و جہاہ مدعی علیہ نہ دیرسبك دیومدعینك دعواسندن سؤال ایلمی و مدعی علیہ لامك ضمیمہ (مالہ علی حق) جوابنی و پرسمی اوزرینہ قاضی مومی الیہ تکرار مدعا علیہ سن اعراب بیلورمیکك دیوواقع اولان سؤالنہ دخی مدعی علیہ (نعم) جوابنی ویرنجہ حاکم

مومی الیه اولیه ایسه ادعا اولنان مالی مدعی یه ویر دیو مدعا
علیهی الزام بیورمشلردر .

علوم شرعیسه ناک سائر فنون ادبیه یه دخی برر وجهله تعلقلری
وارددر . انجق بورساله مختصر اولدیغندن بونلرک تفصیلندن صرف
نظر اولندی .

بَاب ثانی

مبادی حقنده اولوب ایکی فصلی حاویدر

فصل اول

مبادی شروع حقنده در

بر علمه شروع اول علمی وجه مایله تصور وادرا که و آئی تحصیلده
بر فائده اولدیغنی تصدیقه متوقفدر . چونکه شروع اولنده جق
علم وجه مایله تصور اولندیغنی حالده مجهول مطلق دیمک
اوله رق ذهنک اکا توجیهی ممکن اوله من . و شروع فعل اختیاری
اولدیغندن ولو اجمالا اولسون شروع اولنده جق علمی تحصیلده
بر فائده اولدیغنی تصدیقه وابسته در .

فصل بر کیمسه بصیرت وجه اوزره بر علمه شروع مراد ایدر ایسه
قبل الشروع (رؤس ثمانیه) اطلاق اولنان سکر شیئی (یعنی اول
علمک تعریف و اسمنی و واضع و موضوعنی و مسائل و فائده سنی
و سائر علومه نسبتله درجه و شرفنی بیلمی لازمدر .

ذکر اولنان رؤس ثمانیه اوزرینه بعضیلری علمک استمداد و حکمی
یعنی اول علم ندن مأخوذ اولدیغنی و آندء شارعک حکمی نه
ایدوکنی بیلکی دخی علاوه ایدرک مجموعنه مبادی عشره اطلاق
ایتمشلدردر .

ابن زکری تحصیل مقاصد نام کتابنده اشبو مبادی عشره بی
بروجه آتی نظم ایتمشدر .

- * فاول الابواب فی المبادی * و تلك عشرة على المراد *
- * الحد والموضوع ثم الواضع * والاسم واستمداد حکم الشارع *
- * تصور المسائل الفضيلة * و نسبة فائدة جليلة *

فقه حنفینک واضعی امام اعظم نعمان ابن ثابت حضر تلمیذدر .
مانحن فیه اولان علمه کاتبجه بونک اسمی فقهدر و (فقه) مسائل
شرعیه عملیه بی بیلکدر و مسائل مذکورہ بی بیلکدنده مقصد
احکام فقہیہ بی بیلکدر .

احکام فقہیہ یا امر آخرته تعلق ایدر احکام عباداتدر و عباداتده
مقصد اصلی عبدک ملک معبوده تقربی وجود و ثوابه نیلیدر .
و یا امر دنیاہ تعلق ایدر احکام مآلکات و معاملات و عقوباتدر .
و بونلرده مقصد اصلی مصالح عبادک قضاسیدر .

امام مشارالیه واضع فقهدر دنیلسی قہک اصولی وضع و تنکثیر
و اصول مذکورہ اوزرینه فروغنی تفریع و طریق تفریعنی توضیح

ایلمدیکی جهتله در . یوقسه اندن اول فقه یوغیده ابتدا امام مشار الیه
حضرتلری وضع ایتدی دیمک دکلدر .

زیرا امام مشار الیه دن اول عبداه بن مسعود رضی الله عنه
حضرتلری (۱) آیات واحادیثدن فروع فقهی استنباط و حضرت
علقمه آنی تأیید و حضرت ابراهیم النخعی فقهک تشکیلت اولان
فروع و فوائدی جمع و ترتیب و حضرت حماد فروع و فوائد
مذکورہ نك تنقیحی خصوص حنده بذل مقدرت بیور مشر در .

حتی استعاره طریقیه دینلشد که فقهی عبداه بن مسعود رضی الله
عنه حضرتلری آگیدی و حضرت علقمه آنی سقی ایتدی و حضرت
ابراهیم النخعی بونی بیچدی و حضرت حماد دوس ایلمدی (یعنی
اول اکینی دو کدی) و امام اعظم حضرتلری اول حبوباتی او کتدی
و امام ابو یوسف حضرتلری آنی تعجین ایتدی (یعنی خور یاپدی)
و امام محمد حضرتلری آنی اتمک یاپدی . الیوم ناس بو اتمکدن
بیور لر .

فی الحقیقه اولیله در . چونکه بالاده بیان اولندیغی وجهله امام اعظم
حضرتلری فقهک اصولنی وضع و توفیر و اصول مذکورہ اوزرینه
فروعنی تفریع و طریق تفریعنی توضیح بیور دقدن صکره امام ابو

(۱) مشار الیه اجلاء فقهاء اصحاب دندر . و مسروق دن روایت اولندیغنه کورگم اصحابک علی
مشار الیه ایله حضرت علی کرم الله وجهه ده نهایت بولمشد . حضرت عمر رضی الله عنه مشار
الیهی ذکر آنی نامه ایله اهل کوفه یه قاضی و وزیر نصب بیور مشر در . (اما بعد قانی قد بعثت
الیکم عمارا امیرا و عبد الله قاضیا و وزیرا و انهما من نجباء اصحاب رسول الله صلی الله علیه و سلم
و من شهد بدرا فاسمعوا لهما و اطیعوا فقد آثرکم بهما علی نفسی) انتهى

یوسف حضرتلری امام مشارالیهک وضع بیورمش اولدقلری
اصولدن فروع فقهک کیفیت استنباطی خصوصاً صحنده تدقیق
نظر بیورمشلردر :

امام محمد بونی اتمک یاپدی الیوم ناس انک اتمکنی بیورلر دیمکدن
مراد امام مشارالیه حضرتلری فروع فقهی آخر شیئہ احتیاج
مس اتمیه جک مرتبه ده تحریر و تهذیب بیورمش اولدقلرندن ناس
الیوم امام مشارالیهک فروع فقهه دائر جمع و تألیف بیوردقلری
کتابلرندن انتفاع ایدیورلر دیمکدن کنایه در .

امام مشارالیهک فروع فقهه دائر جمع و تألیف بیورمش اولدقلری
کتب معتبره نك اسامیسی خاتمه ده ذکر و بیان اولنه جقدر .

فقهک موضوعی مکلفک فعلیدر .

زیرا بو فنده ندب و اباحه و صحت و فساد کبی مکلفینک اعمال
و افعالنه عارض اولان احوالدن بحث اولنور . و معلومدر که بر
فنده هر نه شئک احوال و اعراض ذاتیه سندن بحث اولنور ایسه
اول فنک موضوعی او شیئدر .

مکلف عاقل و بالغ اولان کیسه در . بو صورتده غیر مکلفک مثلاً
مجنونک فعلی فقهک موضوعیندن خارج اولمش اولور . بو حالده
مکلف اولمیان بر کیسه برینک مالنی ائتلاف ایلدیکی تقدیرده انک
مالندن تلف اولان شئک ضمایله تکلیف غیر مکلفک و لیسنه

اولور . نه کیم برکسنه نك حیوانی برینك مالنی اتلاف ایلسه متلفك
نه مالیه ، تکلیف حیوان صاحبنه اولور .

فقهك مسائلی موضوعی مكلفك فعلی و محمولی احكام شرعیه دن
بری اولان قضیه لر در .

مثلا کسب کسب حلالدر و ارتشا حرامدر و اقاله بیع جائزدر
و معدومی بیع باطلدر قضیه لری هب مسائل فقهیه دن در .

شوراسی دخی خفی اولیه که مسائل فقهیه بعضا مسئله شکننده
اولیه رق ذکر اولور انجق اهل و اربابی بونی جزئی برتصرفله مسئله
صورتنه ارجاع ایده یلور .

مثلا (عاقدین بعد العقد رضایله بیعی اقاله ایده یلور لر) دنیا بیکلی
حالده بو بر مسئله شرعیه در . فقط طوغریدن طوغرییه مسئله
شکننده ذکر اولنماشدر . چونکه ذکر اولنان جمله ده مسئله نك
موضوعی (یعنی مكلفك فعلی) اولان اقاله موجود ایسه ده بونده
احکام شرعیه عملیه دن بری بولندیغی جهته مسئله صورتنه
ارجاعه محتاجدر . و بوده سهیلدر . زیر اشویه (بعد العقد رضاء طرفین
ایله اقاله بیع صحیحدر) دنیا بیکلی حالده ذکر اولنان جمله مسئله
صورتنه ارجاع اولنمش اولور .

فقهك غایتی انسان احکام شرعیه عملیه بیله رك آركا توفیق
حرکتله سعادت دارینه و اصل اولمقدر .

فقهك صلاح ظاهره نسبتی تصوف و عقایدك صلاح باطنه نسبتی

کبیدر (یعنی فصل که تصوف و عقاید تهذیب اخلاق و صلاح
باطنه خدمتگاری در کار ایسه فقهک دخی صلاح ظاهر خدمتی ظاهر در .

(فقه) کلام و تفسیر و حدیث و اصول فقهدن ماعدا علومک
افضلیدر .

نعم ما قبل فی بیان شرف علم الفقه من النظم الآتی

* اذا ما اعترى ذو علم بعلم * فعمل الفقه اولى باعتراف *

* وكم طيب ينفوح ولا كسك * وكم طير يطير ولا كبار *

فقهک مأخذی ادلهٔ اربعه یعنی کتاب و سنت و اجماع و قیاسدر
ادلهٔ مذکورہنک تفصیل احوالی و بونلر ایله استدلالک شروط
و کیفیتی علم اصول فقهده مبنیدر .

فقهی تحصیلده شارعک حکمی بزوجه آتی بیان اولنور .

شویله که مکلف اولان کسینه ایچون کندویه لازم اوله جق مقدار
فقه تحصیل ایتمک فرض عیندر .

آخره نفع و یره جک قدر فقه تحصیل ایتمک فرض کفایه در
و علم فقهده تبحر ایتمک مندوبدر .

﴿ فصل ثانی ﴾

مبادئ مسائل فقه حنفی در

(مبادئ مسائل فقه) فن فقهده مقصود بالذات اولیوب بلکه

مقصود بالذات اولان مسائل فقهيہ کس دولرہ ايتنا قانق ايچون
ايراد اولنان شيلردر .

مبادی مذکورہ ايکي نوع اولوب بري مبادیء تصور يہ وديکري
مبادیء تصديقيہ در .

مبادیء تصور يہ فقہک موضوعک وانواع موضوعک تعريفاتي
ايله اصلاحات فقهيہ يہ دائر ايراد اولنان سائر تعريفلردر .

کتاب فقهيہ نک حاوی اولديغي کتابلرک اوائلنسدہ واقع تعريفات
وتقسيمات ايله اصلاحاتہ متعلق ايراد اولنان سائر تعريفلر هب
مبادیء تصور يہ قيلندندر .

(مبادیء تصديقيہ) مسائل فقهيہ نک اثباتي ايچون ايراد اولنان
دليللردر .

مسائل شرعيہ عملیہ يی اثبات مقامندہ ادلهٴ اربعہ دن اوله رق
فقہانک ايراد ايتمش اولدقلى دليللر هب مبادیء تصديقيہ
قيلندندر .

چونکہ مسائل فقهيہ يی اثباتندہ ادلهٴ اربعہ نک حجت اولمسی
علم اصول فقہدہ مرهن اولمغلهٴ ادلهٴ مذکورہ دن هر بري
علم فقہہ نسبتلهٴ اصول موضوعہ ومقدمات مسلمہ دندر .

مثلا بر معامله نک جوازينی اثبات مقامندہ فقہانک بر معامله جائزدر

زیرا انك اوزرینه اجماع واقع اولمشدر دهرک واقع اولان
استدلاللری بوقیادندر .

عرف و تعامل واستصحاب کی دلیللر دخی فقهه نسبتله اصول
موضوعه و مبادی تصدیقیه دندر . چونکه علم اصول فقهیه
بیان اولندیغی وجهله بوکی دلیللر ادله اربعه دن برینه راجعدر .

﴿ خاتمه ﴾

درت مقاله بی جاویدر

﴿ مقاله ۱ اولی ﴾

احکام فقهیه بیانده در

خطاب شارع ایله ثابت اولان احکام فقهیه ایکی نوع اولوب
بری تکلیفی و دیگری وضعیدر .

(حکم تکلیفی) اقتضاء یا تخیر ایله افعال مکلفینه متعلق خطاب
شارعک اثریدر .

بالاقتضاء افعال مکلفینه متعلق خطاب شارعدن مراد مکلف به
اولان فعلک مکلفدن صدور یا ترک مقتضی اولان خطابدرکه
امر ونهیک مدلولی دیمکدر .

خطاب مذکور ایله ثابت اولان آثار فرضیت ووجوب وندب
وکراهت وحرمتدر .

تخیر طریقیله افعال مکلفینه متعلق خطاب شارع مباحاته متعلق
اولان خطابدر که بونده مکلف به اولان فعلک مکلفدن صدور
یا ترکندن هیچ بری مطلوب شارع اولدیغی جهتله مباح
اولان ایشی ایشلیوب ایشلامکده مکلف اولان کیسه مخیردر
و خطاب مذکور ایله ثابت اولان حکم و اثر اباحه در . و اباحه ده حکم
تکلیفی اطلاق تغلبه محمولدر .

(احکام تکلیفیه) بعضاً فعل مکلفک صفتی اولور . و بعضاً فعل
مکلفک اثری اولور .

مثلاً وجوب صلات مفروضه نك و حرمت قتلك صفتی و ملکیت
شرانك و دین اقتراضك اثریدر .

افعال مکلفینک صفتی اولان احکام تکلیفیه ده اولاً و بالذات یا
مقاصد دنیویه معتبر اولور و یا خود مقاصد اخرویه ملحوظ اولور .

مثلاً احکام تکلیفیه دن اوله رق عبادات مفروضه نك صفتی اولان
صحتك مفهومده اولاً و بالذات معتبر اولان جهت ذمتك وجودن
بری اولمسیلدر . و برائت ذمت ایسه مقاصد دنیویه دندر .

کذلک احکام تکلیفیه دن اوله رق صلات مفروضه نك صفتی اولان
وجوبك مفهومده اولاً و بالذات معتبر اولان جهت فعلی
اوزرینه ثوابك و ترکی اوزرینه عقابك ترتیدر که بونلر مقاصد
اخرویه دندر .

(اعتبار اول ایله) فعل مكلف صحیح و باطل و فاسد و منعقد و غیر منعقد و نافذ و غیر نافذ و لازم و غیر لازم قسمیینه تقسیم اولنور .

عباداتده مقاصد دنیویه تفریغ ذمت اولدیغی کبی معاملاتده مقاصد دنیویه اختصاصات شرعیه یعنی عقود و فسوخك اوزرلرینه ترتیب ایدن اثرلردر .

مثلاً بیعتدن مقصد ملك رقبه و اجاره دن مقصد ملك منفعت و نكاح دن مقصد ملك متعه و طلاق دن مقصد تفریق زوجیت و صحت قضادن مقصد محكوم بلك ثبوتی و صحت شهادتدن مقصد حکمك ازومیدر .

امدی بر فعلك کاینیغی مقصد دنیوییه موصل اولمسنه صحت و او فعله صحیح و بر فعلك ارکان و شرائطنده خلل اوله رق اصلا مقصد دنیوییه موصل اولماسنه بطلان و او فعله باطل و بر فعلك ارکان و شرائطی مقصد دنیوییه ایصالنی مقتضی اولوبده بعض اوصاف خارجییه سی مقصده ایصالنه مانع اولمسنه فساد و او فعله فاسد تسمیه قلنور .

صحت و بطلان و فساددن ماعدا انعقاد و عدم انعقاد نفاذ و عدم نفاذ لزوم و عدم لزوم کبی معاملاتده راجع دهبا بعض احکام فقهیه واردر . انعقاد تصرفات شرعیه نك اجزاسنك یکدیگره ارتباطین و عدم انعقاد عدم ارتباطندن . نفاذ تصرفات شرعیه اوزرینه اثارینك ترتبندن و عدم نفاذ آثارك عدم ترتبندن . لزوم تصرف

شماره بیست و نهم طرفین اولی قسطنطنیه رفعی ممکن اولماز حیثیتده
اولمسندن و عدم لزوم رفعی ممکن اولور صورتده بولمسندن عبارتدر.

مثلاً بیعت انعقادی رکن بیع اولان ایجاب و قبولک متعلقنده اثری
ظاهر اوله جق وجهله یکدیگره ارتباطندن و عدم انعقادی
ایجاب و قبولک وجه مشروح عدم ارتباطندن و بیعت نفادی بیع
اوزرینه اثر بیع اولان ملکیتک ترتبندن و عدم نفادی بیع اوزرینه
ملکیتک عدم ترتبندن و بیعت لزومی خیار اتندن عاری اوله رق بدون
الاقاله رفعی ممکن اولماز صورتده واقع اولمسندن و عدم لزومی
خیار اتندن بری بولنه رق بدون الاقاله رفعی ممکن اولور صورتده
اولمسندن عبارتدر.

والحاصل صحت و بطلان و فساد و انعقاد و نفاذ و لزومده و سائر
بونلره مماثل اولان احکام فقهیه ده مقاصد دنیویه معتبردر . نه کم
و جوب و ندب و اباحه و کراهت و حرمتده مقاصد اخرویه
معتبردر .

(اعتبار ثانی ایلله) فعل مکلف عن یمت و رخصت قسملرینه منقسم
اولور . عن یمت اعذاره مبنی اولیه رق ابتداءً مشروع اولان شیدر
و رخصت اعذار مشروعیه بناءً ثانیاً مشروع اولان شیدر .

(حکم وضعی) علی طریق الوضع افعال مکفیه متعلق خطاب
شارعک اثریدر .

وضع طریقیه افعال مکلفینه متعلق خطاب شارع ایله ثابت
اولان احکام . رکنیت و شرطیت و سببیت و علیت کبی شیردرکه
کتب فقهیه ده شروط و ارکانه و علل و اسبابه دائر ایراد اولنان
جمله لهب احکام وضعیه بی بیان قیلمنددر .

مثلا علی طریق الوضع قبل شارعدن (بیعک رکنی ایجاب
و قبولدر . ربيعك انعقادنده رکنی اهلندن صادر اولمق و حکمنی
قابل اولان محله مضاف اولمق شرطدر) دیو واقع اولان خطاب
ایله ثابت اولان آثار . ایجاب و قبولک رکنیتی و بیعک انعقادنده
رکنی اهلندن صادر اولسنک شرطیتیدر .

﴿ مقاله ثانیه ﴾

حقوقك تقسیمی حقنده در

حقوق مشروع درت نوعدر .

(نوع اول) صرف حقوق اللهدر که عبادات و عقوبات و کفاراته
منقسمدر . و بنوع حقوق نفعی فردی مخصوص اولمیوب عمومه
عائله اولدیغندن شانی توقیر ایچون جناب حقه نسبت اولنمشدر .

مثلا کعبته الهی محافظه واکا حرمت ایتک حقوق اللهدر .
چونکه عامه مسلمین بیت شریفی کسندولره قبله اتخاذ ایتدکلرندن
انک نفعی عمومه عائله اولدیغندن امر محافظه سی دخی عمومه
عائلهدر .

(نوع ثانی) صرف حقوق عباد در که (انواع معاملات)
حقوقك بونوعند راجعدر .

(نوع ثالث) كندوده حق الله ايله حق عبد اجتماع ايدرك حق الله
يعنى عقوبت جهتي غالب اولاندر . عقوبت قذف بوقبيلدندر .
(نوع رابع) كندوده حقين اجتماع ايدرك حق عبد جهتي غالب
اولاندر . قصاص بوقبيلدندر .

﴿ مقاله ٣ ثلثه ﴾

طبقات فقهاء پانزده در

محقق ابن كال پاشا مرحومك بعض رسائلنده بيان اولنديغنه نظراً
فقها يدي طبقه در .

(طبقه اولی) ائمه اربعه (يعنى امام اعظم (۱) و امام مالك (۲)
و امام شافعى (۳) و امام احمد ابن حنبل (۴) رحمهم الله حضراتى)
كې قواعد اصولى وضع و تأسيس بيورمش اولان ذواتك
طبقه سیدر كه طبقه مذكوره اصحابنه مجتهد فى الشرع اطلاق

(۱) امام مشار اليه ۸۰ سنة هجرية سنده تولد و ۱۵۰ سنة سنده ارتحال دار بقا ايله ۷۰
سنة معمر اولمشدر

(۲) امام مشار اليه ۹۰ سنة هجرية سنده تولد و ۱۷۹ سنة سنده ارتحال دار بقا ايله ۸۹
سنة معمر اولمشدر

(۳) امام مشار اليه ۱۵۰ سنة هجرية سنده تولد و ۲۰۴ سنة سنده ارتحال دار بقا ايله ۵۴
سنة معمر اولمشدر

(۴) امام مشار اليه ۱۶۴ سنة هجرية سنده تولد و ۲۴۱ سنة سنده ارتحال دار بقا ايله ۷۷
سنة معمر اولمشدر

اولنور . مشار الیهم قواعد اصولی وضع وتأسيس بیوردقلى
جهتله سائر طبقات اصحابندن ممتازدرلر .

(طبقهٔ ثانیه) امامین ایله (یعنی امام ابویوسف و امام محمد
حضرتلریله) سائر اصحاب ابی حنیفه نك طبقه سیدر . اصحاب
ابی حنیفه استاذلرینك وضع وتأسيس بیورمش اولدیغی قواعدك
مقتضاسی اوزره ادله شرعیه دن احکام شرعیه فرعیه یی استنباط
ایلدکلى جهتله بونلره مجتهد فی المذهب اطلاق اولنور .

اصحاب ابی حنیفه بعض احکام فروعه استاذلرینه مخالف اجتهدده
بولمشلر ایسه ده اصولده استاذلرینه تقلید ایتدکلى جهتله بونلر
امام شافعی حضرتلری کبی معارض فی المذهب اولنلردن (یعنی
اصولا و فروعا) حضرت امامه مخالف اجتهدده بولسانلردن
ممتازدرلر .

(طبقهٔ ثالثه) خصاف و ابی جعفر طحطاوی و ابی الحسن الکرخى
وشمس الائمة الحلوانی وشمس الائمة السرخسی و فخر الدین
قاضیخان کبی کندوده صاحب مذهبندن نص بولنمیان مسائله
اجتهد بیورمش اولان ذواتك طبقه سیدر که بونلره مجتهد فی المسئله
اطلاق اولنور .

طبقهٔ مذکوره اصحابی کرك اصولده و کرك فروعه ده صاحب
مذهبلرینه مخالفت ایدمزلر . فقط انفاً بیان اولندیغی وجهله
صاحب مذهبندن نص اولمیان وقوعانده صاحب مذهبك وضع

و تأسيس بيورمش اولديغى اصول وقواعدىك مقتضاسى اوزرد
استنباط احكام ايدرلر .

(طبقة رابعة) مقلدين رازى كى اصحاب تخرىجك طبقه سيدر
و بو طبقه اصحابنك اجتهاده اقتدارلى يوقدر . فقط صاحب
مذهب طرفندن وضع و تأسيس بيورمش اولان اصول و اصول
مذكورنك مأخذلى بولرك مضبوطى اولديغندن صاحب
مذهبدن ياخود اصحابنك برندن منقول اولوب ايكى وجهه محتمل
بولنان مجمللى اصول مذكوره يه نظر و فروعدن نظائرينه قياس
ايله تفصيله اقتدارلى واردر . هدايه صاحبنك كذا فى تخرىج
الرازي قولى بوقيلدندر .

(طبقة خامسه) مقلدين قدورى و هدايه صاحبلى كى اصحاب
ترجيحك طبقه سيدر . و بو طبقه ده بولنان فقهانك شانلى بر مسئله ده
صاحب مذهبدن روايات مختلفه بولنديغى حالده روايات
مذكورنك بعضيسنى بعض آخراوزرينه ترجيح ايتكدور . هدايه
صاحبنك (هذه اولى رواية ، وهذا ارفق للناس) عباره لرى
بوقيلدندر .

(طبقة سادسه) مقلدين متون معتبره اصحابى (يعنى كنز و مختار
و وقايه و مجمع صاحبلى) كى اقوال فقهان اقوى و يا قوى
اولنلرينى ضعيف اولنلردن و ظاهر مذهبي روايت نادره دن فرق
و تميزه مقتدر اولنلرك طبقه سيدر كه بولنره اصحاب تميز اطلاق

اولنور . طبقه مذکوره اصحابك شانلری کتابلرنده اقوال مردوده وروایات ضعیفه بی نقل ایتمکدر .

(طبقه سابعه) مقلدین قهستانی ودرر ودر مختار صاحبلی کبی بالاده ذکر اولنان شیلردن هیچ برینه مقتدر اولمیانلرک طبقه سیدر . بناء علیه بو طبقه ده بولنان فقهانك شانلری اصحاب ترجیح و تمیزك ترجیح و تمیزلرینه اتباع ایتمکدر . نه کیم بو خصوص رسم مفتی ده دائر تألیف اولنان رساله لرده تفصیل اولمشدر .

شوراسی دخی خفی اولمیه که بو مقاله ده بیان اولنان فقهانك طبقه اولیدن ماعداسی هپ فقهای حنفیه نك طبقاتیدر .

﴿ مقاله رابعه ﴾

طبقات مسائل بیاننده در

کتب حنفیه ده واقع مسائل فقهیه اوج طبقه در .

(طبقه اولی) مسائل اصولدر که روایات ظاهره ایله اصحاب مذهبدن (یعنی ائمه ثلاثه دن) مروی اولان مسئله لردر . ائمه ثلاثه دن مراد امام اعظم و امام ابو یوسف و امام محمد حضرت لریدر . و مسائل مذکوره یه ظاهر روایت دخی تسمیه قلنور . و بعضیلری امام زفر و حسن بن زیاد کبی بالذات حضرت امامدن اخذ علوم ایدن اصحاب ابی حنیفه بی دخی ائمه ثلاثیه الحاق ایتشلر ايسه ده ظاهر روایتده غالب و شایع اولان ائمه ثلاثه نك قولی اولمقدر .

امام محمدك مبسوط وزيادات وجامع صغير وجامع كبير وسير صغير
وسير كبير نامرييله بنام كتابرنده اولان مسائل هب مسائل
اصولدر .

چونكه كتب ستة مذكوره روايات موثوقه ايله (يعنى شهرت
و تواتر ايله) امام مشار اليهدين مرويدر و بوجهتلكه كتب
مذكوره به كتب ظاهر الروايات اطلاق اولنور .

و خاكم شهيدك كافى اسمنده اولان كتابى دى مسائل اصول
حاوى ونقل مذهبده معتمد بر كتابدر . چونكه خاكم مشار اليهدين
بونده امام محمدك كتب ستة مذكوره سنده اولان مسائل جمع
بيور مشردر . و بونى مشايخ اسلاميه دن چوق ذوات شرح
ايت مشردر . از جمله امام شمس الائمة السرخسى حضرتلرينك
مبسوط السرخسى اسمنده كتاب مذكور اوزرينه مفصل بر شرحى
واردر . و شرح مذكور دى بين الفقها غايت معتمد بر كتابدر .

بوندن بشقه خاكم مشار اليهك منتقى نامنده بر كتابى دهها واردر
و بوده كتب مذهبدين معدوددر . فقط بونده بعض نوادر مسائل
موجوددر .

امام محمددن مروى اولان مبسوطك متعدد نسخهلرى اولوب
آنحق بونلردن اظهر اولانى مبسوط ابى سليمان جوز جانييدر
و مبسوطى دى متأخرين مشايخ اسلاميه دن چوق ذوات
شرح بيور مشردر . از جمله شيخ الاسلام خواهر زاده نك مبسوط

کبیر اسمندہ مفصل بر شرحی و شمس الائمة الحلوانی حضرت تلمیذات
دخی شمس الائمة الحلوانی اسمندہ كذلك متصل بر شرحی
وارد .

و بونلک مبسوطاتی حقیقتده شروح اولوب امام محمدک مبسوطلیله
مختلط اوله رقی ذکر اولمشدد .

کتاب ستہ مذکورده دن سائر لری دخی فقهای متأخرین طرفلرندن
شرح بیورلمشدر . و شروح مذکورده الیوم کتبخانه لر مرده
موجوددر . و بوجهتله اسلاف اخلافه پک بیوک اثرلر بر اقصا لر در
(رحمهم الله رحمة واسعة)

(طبقه ثانیه) نوادر مسائلیدر که کتب مذکورده دن ماعدا
کتبده اوله رقی اصحاب مذهبیدن روایت اولنان مسئله لر در
امام ابو یوسفدن مروی اولان کتب امالی (۲) ایله حسن ابن زیاد
وسائر اصحاب محرراتک محرر لری و مسائل معینده ابن سماعه
ومعلی ابن منصورک روایتلری کبی روایت واحده ایله اصحاب
مذهبیدن روایت اولنان مسائل هب بوقبیلدندر

کذلك امام محمدک کیسانیات و هارونیات و جرجانیات و رقیات
ناملریله بنام کتابلرنده اولان مسائل هب نوادر مسائلیدر .
چونکه کتب مذکورده نک امام مشار الیه دن روایتی سالف الذکر

(۲) امالی املائک جمعیدر . و املا عادت سالف اولدیغی اوزره استاذک تقریرلندن
تلمیذلرینک یازدقلری مسائلدر

کتاب سته نك روايتى درجه سته واصل اوله مامشدر . بناء
عليه امام مشار اليك بوكتابلرينه كتب غير ظاهر الروايه
اطلاق اولنور .

(طبقه ثالثه) . واقعات و نوازل مسائليدر كه اصحاب مذهبندن
روايت اوليان وقوعاتده متأخرين مجتهدينك اجتهاد ايتد كاري
مسائليدر . واقعات مسائلي اجتهاد ايدن ذوات امامينك (يعنى
امام محمد ايله امام ابو يوسفك) اصحابى واصحاب اصحابيدر .
وهلم جرا

عصام ابن يوسف وابن رستم و محمد ابن سماعه و ابى سليمان
الجرجاني و ابى حفص البخاري حضراتى امامينك اصحابينددر
و بونلردن صكره واقعات مسائلي اجتهاد ايدن فقها محمد ابن سلمه
و محمد ابن مقاتل و نصير ابن يحيى و ابى نصر قاسم ابن سلام
حضراتيدر وهلم جرا

فقيه ابى الليث السمرقنديك كتاب نوازلى و ناطفينك مجموع
نوازلى ايله واقعاتى كذلك حاكم شهيدك واقعاتى هب واقعات
مسائلي حاوى كتابلردندر .

قاضىخان و خلاصه صاحبلى كى فقهاء متأخرين كتابلرنده
طبقات ثلثه مسائلي مختلط اوله ورق جمع اينشلردر و بعضيلرى دخی
طبقات ثلثه مسائلي بكدیكرندن تفريق ايدرك ايراد اينشلردر .
شويله كه اولاً مسائل اصولى و ثانياً نواذر مسائلي و ثالثاً

واقعات مسائلنی درج ایتمش لدر . رضی الدین السرخسینک
محیط السرخسی اسمیه سما اولان کتابی بویولده ترتیب اولمشدر
نعم مافعل

- * وكتب ظاهر الرواية انت * سنأ لكل ثابت عنه حوت *
- * صنفها محمد الشيباني * حرر فيها المذهب العماني *
- * الجامع الصغير والكبير * والسير الكبير والصغير *
- * ثم الزادات مع المبسوط * تواترت بالسند المضبوط *
- * كذلك مسائل النوار * استأدها في الكتب غير ظاهر *
- * وبعدها مسائل النوازل * خرجها الأشياخ بالدلائل *

این عابدین

﴿ ذیل ﴾

مجله احکام عدلیه نك حاوی اولدیغی مسائل متون و شروح
و فتاویدن مأخوذ بولندیغی جهته یونده دخی بالطبع طبقات ثلثه
مسائل موجود ایسه ده مسائل مذکور نك اکثر یسی روایت
ظاهره نك تفلیچون موضوع اولان متون معتبره دن اخذ اولمش
اولدیغندن مجله مذکور نك حاوی بولندیغی مسائلک اکثر یسی
ظاهر روایت مسائلیدر .

بجاء استقام عدليه في تركيب وتشكيل ايدن اون التي كتابدن
 بر يانك بالاسي (موجنبجه عمل اولنه) خط همايوني ايله موشح
 بولميشلا. بجله مذ كوره بالجمله محافل و محاكم دولت عليه ده
 دستور الملدر .

تمت الرسالة بعون الله تعالى

